end of the 18th century and the first half of the 19th century. Remnants of a cooking stove of the same period were found (Figs. 1, 3), along with a rough stone pavement (Figs. 1, 4) likely associated with the same utility building that used to house the stove. The clay and brick foundation of a wooden building likely dating to the early 19th century was also identified. The excavation also uncovered the foundations of a residential building (present until 2019) with the remains of a vaulted, single-room basement ceiling, a fragmentary floor, and a staircase on the E side (Fig. 2). The excavation yielded a total of 565 pieces of domestic and structural ceramics, coins, buttons, seals, rings, etc., typical of the late 17th, 18th, and early 19th century (Fig. 5).

Linas Kvizikevičius,
Simona Čepelytė

Vilniaus gatvė 41

2021 m. – 2022 m. pradžioje Vilniuje, Vilniaus g. 41 teritorijoje, planuojamo atstatyti Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus 5 korpuso ir inžinerinių tinklų įrengimo vietose detaliai ištirtas 562,74 m^2 plotas bei atlikti žvalgymai 740,55 m^2 plote. Vilniaus g. 41 teritorija yra XVI a. pradžioje gynybine siena aptvertoje Vilniaus senamiesčio dalyje, Vilniaus vartų P ir Trakų vartų ŠR prieigose. Tirtas sklypas praeityje priklausė istoriniam 28 kvartalui. Jame buvę sklypai nuo XVI a. 3 dešimtmečio, kol čia buvo suformuota 395 posesija (XVIII a. vidurys), priklausė įvairiems savininkams. Tikslių kartografinių ar istorinių duomenų apie posesijos užstatymą ar jos savininkus iki XVII a. I pusės nėra. Pirmą kartą posesijos P dalis aprašoma 1614 m. akte, kuriame minimas Hregorovičiaus namas, esantis Trakų gatvėje, ir šalimais minimas Oginskio namas. Nuo XVII a. 2 dešimtmečio Oginskiai posesijoje ar jos gretimybėje turėjo kelias valdas, viena kurių sietina su dabartine Lietuvos muzikos, teatro ir kino muziejaus pastato (Vilniaus g. 41) vieta. Radvilų giminės atstovų įsigyti sklypai posesijos ribose, jos P dalyje fiksuojami XVII a. pabaigos įrašuose. 1755 m. Oginskių rūmai, esantys Vilniaus gatvėje, priešais Šv. Kotrynos bažnyčią, su didžiuliu sklypu, besiribojančiu su kaimynine valda iš V pusės (Oskierkų rūmais), tapo Radvilų nuosavybe. Po šio pirkimo Radvilos tapo stambiausiais 395 posesijos valdytojais. Sujungę šią sklypo dalį su jiems jau priklausiusia P dalimi, jie pakeitė 28 istorinio kvartalo R pusės planinę struktūrą.

Tirtas sklypas kartografijoje pirmą kartą vaizduojamas XVIII a. 4 dešimtmečio J. G. M. Fiurstenshofo plane (1 pav.). 2021 m. atidengtos užstatymų liekanos nesutampa su kartografiniuose šaltiniuose vaizduojamais pastatais iki XIX a. vidurio sudaryto plano. Jame ties sklypo V riba parodyti du stačiakampio formos vienas prie kito galais priglausti pastatai. Dabartinio korpuso 4 planas visiškai atitinka vaizduojamo Š pastato vietą. P pastato kontūras sutampa su tyrimų metu atidengtu arkiniu pamatu M1. 1938 m. plane matyti, kad šis pastatas neišliko, pasikeitusi sklypus skyrusios posesijinės sienos kryptis. Naujo vaizduojamo pastato ribos sutampa su atidengtu pamato fragmentu M2.

Kiemo paviršių fragmentiškai dengė asfalto, pilkos spalvos grunto su skaldos priemaišomis bei betoninių šaligatvio trinkelių danga, paviršius glūdėjo H_{abs} 109,00–110,60 m altitudėse, žemėjo Š kryptimi, Vilniaus gatvės link.

Perkasa 1 buvo sklypo PV dalyje, numatomo įrengti 5 korpuso vietoje. Ten 2021 m. V. Veževičienės tyrimų metu (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 451) pašalinti viršutiniai XX a. sufor-

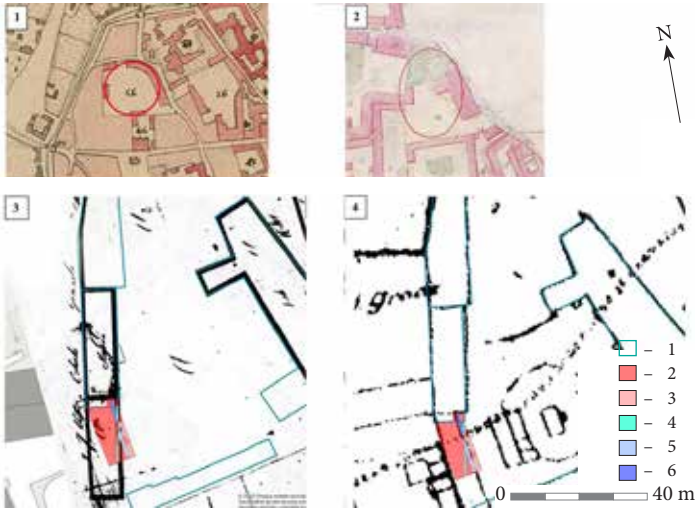

1 pav. Istoriniai planai: 1– 1740 m. Vilniaus miesto plano fragmentas, raudonai pažymėta tyrimų zona; 2 – 1808 m. Vilniaus miesto plano fragmentas, raudonai pažymėta tyrimų zona; 3 – XIX a. vidurio sklypo plano sugretinimas su atidengtais pamatais; 4 – 1938 m. sklypo plano sugretinimas su atidengtais pamatais: 1 – dabartiniai pastatai; 2 – perkasa 1; 3 – grindinys su lataku; 4 – pamatas M1; 5 – pamatas M2; 6 – pamatas M3. L. Kvizikevičiaus brėž.

Fig. 1. Historical plans: 1 – excerpt of the 1740 Vilnius City plan, red markings designate the excavation zone; 2 – excerpt of the 1808 Vilnius City plan, red markings designate the excavation zone; 3 – exposed foundations superimposed on the mid-19th-century plan of the plot; 4 – exposed foundations superimposed on the 1938 plan of the plot: 1 – current buildings; 2 – trench 1; 3 – pavement with drainage channel; 4 – foundation M1; 5 – foundation M2; 6 – foundation M3.

2 pav. Perkasos 1 plote atidengti pamatai M1 ir M2 bei grindinys tyrimų metu iš viršaus (R). S. Čepelytės nuotr.

Fig. 2. Foundations M1 and M2 and the pavement uncovered in trench 1, aerial view from the E.

muoti piltiniai grunto sluoksniai bei atidengtos įvairių laikotarpių užstatymo liekanos. Tyrimų metu nustatyta, kad čia glūdi 2,5–4,18 m storio kultūrinis sluoksnis, sudarytas iš 5 horizontų. Nuo esamo kiemo paviršiaus iki 1,45–1,55 m gylio slūgso XX a. suformuoti piltinio grunto ir griuvenų sluoksniai, žemiau jų iki 2,5 m gylio vyrauja sluoksniai, suformuoti XIX a., su XVIII a. radiniais. Nuo 2,5 m gylio iki įžemio, kuris pasiektas 2,85–4,18 m gylyje, glūdėjo XVII a. II pusės – XVIII a. kultūriniai sluoksniai su XVI a. pabaigos – XVII a. radiniais. Perkasos plote atidengtos ir ištirtos 9 įgilintos struktūros, suformuotos XVII a. II pusėje – pabaigoje.

Perkasos R pakraštyje, H_{abs} 110,22–110,47 m aukščio altitudėse atidengta pamato dalis, įvardyta kaip M2 (2 pav.). Pamatą sudaro gelsvos spalvos 26,5–28x12,5–13,5x6,5–7 cm dydžio plytos bei jų dalys ir netašyti lauko akmenys (24x18x17; 32x30x24; 26x22x21 cm ir panašaus dydžio), rišti pilkšvos spalvos kalkių skiediniu. Pamato dalis yra 8,3 m ilgio, iki 0,6–1,2 m pločio bei 50–60 cm aukščio. Architektūrinių tyrimų metu nustatyta, kad tai XX a. pradžioje statyto pastato pamatas. Jo R dalyje, po pašalinta asfalto danga atidengtas beveik suardytas netašytų akmenų (10x5, 15x10, 7x5 cm ir panašaus dydžio) grindinys, kuris tęsėsi 10,5 m ilgio, 0,74–1,3 m pločio ruože, H_{abs} 110,26–110,47 m aukščio altitudėse. Jis to paties laikotarpio kaip M2 pamatai.

Iš M2 V pusės atidengti dar vieni pamatai, M1. Jie 16,4 m ilgio, iki 36–60 cm pločio, iki 2,6 m aukščio, sudaryti iš gelsvos–rausvos spalvos plytų (26–30x12,5–15x6–8 cm dydžio), rištų pilkšvos spalvos kalkių skiediniu. Pamate M1 fiksuotos 3 apie 4,2 m pločio, apie 1,2 m aukščio arkos (jų viršus atidengtas viename lygyje, H_{abs} 108,90 m altitudėje), užmūrytos langų – įėjimų angos, plytų nuolaužomis užmūrytos galbūt buvusių langų angos. Architektūrinių tyrimų metu nustatyta, kad tai po 1845 m. statyto neaiškios paskirties pastato, stovėjusio iki XX a. pradžios, pamatai.

Žemiau perkasos M1 Š dalyje atidengta dar vieno pamato, orientuoto PR–ŠV kryptimi, dalis, pavadinta M3 (3 pav.). Jos viršus yra ties H_{abs} 106,64–107,12 m aukščiais, ji yra apie 7 m ilgio, iki 1 m pločio bei 0,55–1 m aukščio. Pamato V pakraštį sudaro įvairaus dydžio (12–15x10, 22x20, 40x22, 75x45 cm ir t. t.) netašyti lauko akmenys ir rieduliai, rišti raudonu moliu. Ši dalis yra apie 7 m ilgio, 50–70 cm pločio, 55–70 cm aukščio. Pamato Š dalyje tarp akmenų įmūryta pavienių gelsvos (30–31x15–16x8 cm dydžio) ir raudonos spalvos plytų (32x16x6 cm dydžio). Pamato R dalį sudaro apie 6 m ilgio, 30–40 cm pločio, 0,55–1 m aukščio dalis, sumūryta iš gelsvos spalvos plytų (30–31x15–16x6–8 cm dydžio), be aiškios sistemos rištų pilkšvu kalkių skiediniu. Manytina, kad mūrinis pastatas, stovėjęs ant šių pamatų, galėjo būti pastatytas iki XVII a. II pusės. Jis stovėjo iki XVIII a. 4 dešimtmečio. Pastato paskirtis nenustatyta.

Perkasa 2 tirta priešais Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus 4 korpuso pagrindinį įėjimą pastato R pusėje. Ji suformuota įrengiant pamatų hidroizoliaciją tranšėjos R dalyje, 11,5 m ilgio ir 1,2 m pločio atkarpoje, nuo H_{abs} 108,49–108,85 m aukščio. Nuo paviršiaus iki 1,5–1,8 m gylio glūdėjo XX a. II pusės įrengiant inžinerinius tinklus suformuoti piltiniai grunto sluoksniai, žemiau kurių atidengti nesuardyti kultūriniai sluoksniai. Iki H_{abs} 108,22–108,25 m glūdėjo XVIII a. sluoksnis, žemiau kurio iki H_{abs} 107,89–107,96 m buvo ne anksčiau nei XVIII a. pradžioje susiformavęs sluoksnis. Žemiau jo iki įžemio (H_{abs} 107,46–107,56 m) slūgsojo pirminis paviršius. Sluoksnyje aptiktas vienas LDK Jono Kazimiero 166? m. šilingas

3 pav. Perkasos 2 plote atidengtas pamatas M3, vaizdas iš viršaus (Š). S. Čepelytės nuotr.

Fig. 3. Foundation M3 unearthed in trench 2, aerial view from the N.

bei XVI a. pabaigai – XVII a. viduriui būdingų koklių fragmentų. Sluoksnis, tikėtina, susiformavo XVII a. II pusėje – XVII a. pabaigoje. Įžemyje atidengta viena įgilinta struktūra be radinių.

Perkasa 3 tirta P–PR sklypo dalyje. Ji 24,7 m ilgio, 2–3 m pločio, 57,5 m^2 ploto, ilgosiomis kraštinėmis orientuota ŠV–PR kryptimi. Čia iki 2 m gylio vyravo XX a. II pusės inžinerinių tinklų įrengimo metu suformuoti grunto sluoksniai. Nesuardytas kultūrinis sluoksnis fiksuotas tik trasos Š dalyje, lygiagrečiai su perkasa 1. Čia nuo 1,3–1,5 m gylio tirtas 1–1,2 m storio XVIII a. II pusės kultūrinio sluoksnio horizontas, žemiau jo glūdėjo pirminis paviršius be radinių, įžemis fiksuotas H_{abs} 107,20–107,50 m aukščio altitudėse. Priešais Vilniaus g. 41A atidengus XX a. II pusėje įrengtą buitinių nuotekų šulinį, greta jo atidengtos galbūt arkinio pamato liekanos (M4a ir M4b). V sienelėje atidengtas 75 cm aukščio, 35–55 cm pločio pamato fragmentas, jo viršus atidengtas H_{abs} 109,49 m aukštyje, apačia – H_{abs} 108,85 m. Pamatas mūrytas iš rausvos bei gelsvos spalvos 29,5x16,5x7, 30x17x7 cm dydžio plytų, rištų pilkos bei rusvos spalvos biriu kalkių skiediniu. Atkarpos R sienelėje atidengto pamato fragmento viršus H_{abs} 109,52 m aukštyje. Fragmentas 60–75 cm aukščio, 65 cm pločio, padengtas pilkos spalvos biriu kalkių skiediniu, mūrytas iš gelsvos bei rausvos spalvos plytų. Šių pamato liekanų datavimas lieka neaiškus, nes fragmentai sudaryti iš antrinio panaudojimo medžiagų, o pagal kartografinius duomenis užstatymas artimoje aplinkoje vaizduojamas tik XX a. I pusės planuose.

Perkasa 4 suformuota per visą sklypo ilgį vykdant detaliuosius tyrimus vandentiekio trasos įrengimo vietoje. Ji 79,9 m ilgio, 1,5–2 m pločio, bendro 131 m^2 ploto. Didžiojoje tyrimų ploto dalyje iki projektinio 2–3,1 m gylio fiksuoti XX a. II pusėje suformuoti piltinės kilmės sluoksniai. Sklypo P dalyje tirtoje atkarpoje, lygiagrečiai su perkasa 1 iki 1,3–1,5 m gylio glūdėjo XX a. II pusėje suformuoti piltiniai grunto sluoksniai, žemiau kurių buvo iki 1,2 m storio XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios sluoksnis. H_{abs} 107,40–107,60 m altitudėse fiksuotas geltonos spalvos smėlis, žemiau kurio iki įžemio, fiksuoto H_{abs} 107,20 m altitudėje, glūdėjo juodos spalvos gruntas be radinių –

4 pav. Tyrimų metu surastų keramikos radinių pavyzdžiai: 1 – plokštinis koklis; 2 – puodynė; 3 – plokštinio koklio fragmentas; 4 – karūninio koklio fragmentas. M. Remenčiūtės ir A. Žilio nuotr.

Fig. 4. Examples of recovered ceramics: 1 – a panel stove tile; 2 – a jug; 3 – a fragment of a panel stove tile; 4 – a fragment of a crown stove tile.

pirminis paviršius. Lygiagrečiai su perkasa 2 iki 1,9–2 m gylio glūdėjo vien XX a. II pusėje šiluminės trasos įrengimo metu suformuoti piltiniai grunto sluoksniai. Nuo H_{abs} 108,40 m fiksuota sluoksnių stratigrafija buvo artima fiksuotai perkasoje 2. Sklypo Š dalyje įžemyje atidengta viena įgilinta struktūra – visi kultūriniai sluoksniai virš jos, taip pat duobės Š dalis buvo suardyta XX a. II pusėje įrengiant vandentiekio šulinį. Iš struktūros paimtas medžio anglies mėginys datuotas 1422–1495 m. (435± 28) (FTMC–FE88–3).

Trasos pradžioje, priešais Vilniaus g. 41A atidengtas pamato ir grindų fragmentas (M5). Pamato dalis sudaryta iš lauko akmenų (25x20, 14x7, 26x22, 20x20, 34x24 cm ir kt. dydžio) ir pilkos spalvos skiedinio su smulkių akmenukų priemaišomis. Grindų fragmentas buvo sudarytas iš raudonos spalvos plytų su braukomis fragmentų (15,5x15x6, 15,5x6, 14x13, 14x11 cm), rištų biriu raudonos spalvos moliu. Pastato, kuriam priklausė šie pamatai, statybos ir nugriovimo laikotarpis nenustatytas.

Perkasa 5 suformuota lietaus nuotekų trasos įrengimo tranšėjos vietoje, kuri tęsėsi nuo sklypo P dalies per visą sklypo ilgį. Ji buvo 100,1 m ilgio, 1–4 m pločio, 216,8 m^2 bendro ploto. Iki projektinio 1,4–2 m gylio fiksuoti piltinės kilmės XX–XXI a. suformuoti grunto sluoksniai. Kaip ir kitose tirtose atkarpose priešais Vilniaus g. 41A H_{abs} 109,50–109,90 m aukštyje atidengtas pamato fragmentas M6. Jo apačia pasiekta H_{abs} 108,40–108,80 m altitudėse, jis buvo 90 m pločio ir iki 50–95 cm aukščio, rištas iš netašytų lauko akmenų (48x26, 26x17, 24x21, 23x18, 17x13 cm ir panašių dydžių) ir itin biraus pilkšvos spalvos kalkių skiedinio. Pastato, kuriam priklausė šie pamatai, eksploatacijos laikotarpis nenustatytas.

Žvalgymų metu pamatų hidroizoliacijos darbų tranšėjose (33 m ilgio, 2,5 m pločio bei 16,42 m ilgio, 2,5 m pločio) iki projektinio

5 pav. Tyrimų metu surastų ypačiųjų radinių pavyzdžiai: 1 – sėdinčio žmogaus formos papuošimas; 2 – kniedės tipo plomba; 3 – Livonija (Riga), Žygimanto Vazos valdymo metu kaldintas šilingas, 161? m.; 4 – dreidlas. L. Kajotos nuotr.

Fig. 5. A selection of the most special finds: 1 – an ornament depicting a seated person; 2 – a rivet-type seal; 3 – a Livonian (Riga) shilling, minted during the rule of Žygimantas Vasa, 161?; 4 – a dreidel.

2,2–3 m gylio glūdėjo pastatų atstatymo ir inžinerinių tinklų įrengimo metu suformuoti piltiniai grunto sluoksniai. Įžemis pasiektas H_{abs} 107,60–107,95 m aukščiuose. Kiemo paviršiaus žeminimo darbų metu 617 m^2 plote nuo paviršiaus iki 50–90 cm gylio fiksuoti vien XX–XXI a. suformuoti grunto sluoksniai.

Sklype aptikti iki 4,18 m storio XVII a. vidurio – XXI a. sluoksniai. Radiokarbono metodu datavus angliuką iš struktūros, gauta XV a. data. Surinkti 1291 vienetai masinių radinių, daugiausia XVI a. pabaigos – XVIII a. keramikos (4 pav.), 1189 vienetai gyvūnų kaulų ir jų fragmentų, bei 159 vienetai ypačiųjų radinių (5 pav.). Įžemis sklypo P dalyje fiksuotas H_{abs} 107,69–108,20 m aukščiuose (2,4–2,91 m gylis), įgilintose struktūrose siekia H_{abs} 106,14 m (4,18 m gylis). Š – H_{abs} 106,70–106,79 m (2,81–2,91 m gylyje).

Vilniaus Street 41

Investigation of the plot at Vilniaus Str. 41 involved the comprehensive excavation of a 562.74 m^2 area and the survey of a 740.55 m^2 area (Figs. 1–3). Partially preserved layers dating from between the second half of the 17th and the 18th century were recorded on the SW–W side of the plot, in the vicinity of the building reconstruction works. Archaeological layers in the rest of the plot were largely disturbed by the installation of utility networks in the second half of the 20th and the early 21st century. The remains of previous structures discovered in the S–SW end of the plot date from between the second half of the 17th and the early 20th century, whereas the date of the construction and use of the structural remains in front of Vilnius Str. 41A was indeterminate. Finds span the 15th–20th centuries, with the bulk comprised of 17th-century domestic pot sherds (Figs. 4–5).

Mindaugas Mačiulis

Sodų gatvė 23

2021 m. lapkritį Vilniuje, Sodų g. 23 pastato viduje vykdyti detalieji tyrimai, susiję su pastato konstrukciniais tyrimais. Jų metu rankiniu būdu iki pastato sienų pamatų apačios ištirti 4 2x2 m dydžio plotai 1–4, iš viso 16 m^2 (1 pav.). Nagrinėjama teritorija įvairiais miesto istorijos laikotarpiais yra buvusi Vilniaus posesija 1235/1236. Už miesto gynybinės sienos buvusiame Rūdininkų priemiestyje, prie Šv. Stepono gatvės buvusi valda formavosi XVIII a. pabaigoje. XIX a. pradžioje minima, kad joje jau stovėjo mūriniai namai. Sklype prie Sodų gatvės pagal architekto V. Gorskio projektus 1890 m. pastatyti du triaukščiai namai: Sodų g. 21, dabar Sodų g. 23, ir Sodų g. 23 (neišlikęs). Sklype archeologiniai tyrimai anksčiau nevykdyti, artimiausius ir informatyviausius tyrimus į ŠR nuo sklypo esančiame Sodų g. 12, 14 sklype 2006 m. vykdė S. Sarcevičius (*ATL 2006 metais*, 2007, p. 381–384) ir 2019 m. V. Vėževičienė (*ATL 2019 metais,* 2020, p. 370–372). Iš viso tyrimų metu ištirtas apie 800 m^2 plotas, fiksuoti net iki 4,6 m storio kultūriniai sluoksniai, datuojami nuo XVI iki XX a. Taip pat surasta XIX–XX a. statinių, grindinių ir jų fragmentų.

2021 m. tyrimų metu rasti nuo 50 cm iki 3,2 m bendro storio XVII–XX a. kultūriniai sluoksniai, storėjantys dabartinės Sodų gatvės link. Plotuose po paviršiniais 10–15 cm cemento, 20–30 cm dulkaus statybinio laužo sluoksniais rastas 10–65 cm storio XIX–XX a. pradžios piltinės kilmės juodžemio sluoksnis, susiformavęs greta pastato vidinių sienų. Sluoksnyje surasta XIX–XX a. keramikos, XIX a. fajanso dirbinių fragmentų, XVII–XVIII a. būdingos keramikos fragmentų, stiklinių butelių fragmentų bei osteologinės medžiagos. Po